

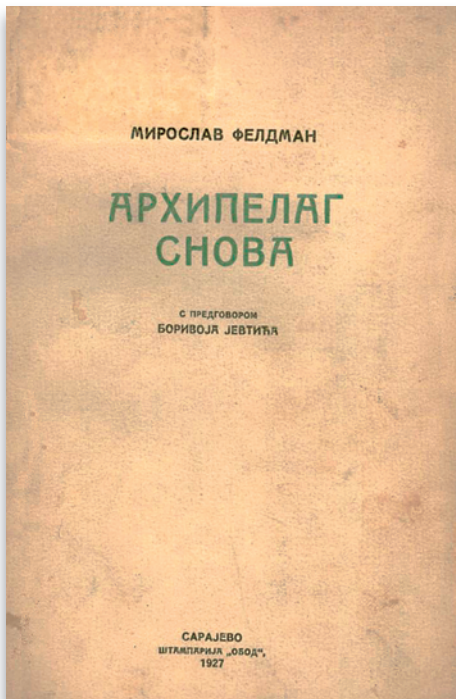
LIT: *Š. Ljubić*, Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia, Beč 1856; *I. Lucić*, Povijesna svjedočanstva o Trogiru, Split 1979. R.

AREŽINA, Duško, književni kritičar i prevoditelj (Mrkonjić Grad, 23. VIII. 1938 – Zagreb, 22. IV. 2001). Školovao se u Mrkonjić Gradu, Jajcu i Banjoj Luci; 1961. diplomirao jugoslavistiku i rusistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Radio je kao srednjoškolski profesor, dopisnik novina, lektor, redaktor i novinar u izdanjima Vjesnika (*Studio, Sportske novosti, Vikend, Vjesnik u srijedu, Izbor* i dr.) te na Hrvatskoj radioteleviziji.

Pisao je članke o aktualnim kult. događajima, eseje, knjiž. kritike, komentare i studije. Radove o hrv. i srp. književnosti objavljivao je u časopisima i zbornicima: *15 dana, Prilozi, Izraz, Knjižna policia, Mogućnosti, Putevi, Republika, Telegram, Umjetnost riječi, Rad JAZU, Riječi, Zbornik za slavistiku* i dr. Objavio je interpretaciju *Gorskoga vijenca* u knjizi *Veliki romantičari* (1970). Za tisak je priredio djela P. Kočića, B. Stankovića, S. Matavulja i P. Petrovića Njegoša. Njegove knjiž. kritike iz dnevnih novina te s radija i televizije tiskane su u knjizi *Iz noći u noć* (1976). O pjesništvu P. Petrovića Njegoša i J. Brkovića objavio je knjigu *Crnogorski diptih* (1998). Prevodio je s rus. i franc. jezika.

LIT: *I. Cesar*, Kritika bez tradicije, *Izraz*, 1977, 6; *Ž. Šunjski*, Svedok jednog vremena i jednog odnosa, *Bagdala*, 1977, 225. J. Grbelja

»**ARHIPELAG SNOVA**«, treća zbirka pjesama Miroslava Feldmana, objavljena na ćirilici 1927. u Sarajevu, u nakladi Štamparije Obod. Zbirku se stilski može odrediti kao hibrid ekspresionističke i novosymbolističke stilske paradigme. Kao što već naslov upućuje, lirski se subjekt povlači u sebe, bježi u san – što je ono-

Arhipelag snova, M. Feldman, Sarajevo 1927.

dobni topos – s melankoličnim i donekle pesimističnim tonom. Iako su temeljna raspoloženja liriska, s dosta čestim pejzažnim motivima, a neke pjesme formalno pravilnije ustrojene, pejzažni stratum ipak nije samo u funkciji aranžmana novosymbolističke poetike, iako autora pretežito legitimira upravo ta poetika. Nju čini uređen formalni plan, istomjerni stihovi i rime, glazb. aspekt, slikovni plan te motivski i tematski supstrat iz etičkih sadržaja (soc. teme i »lirsko mišljenje«) Krklečeva tipa i emotivnih sadržaja Cesariceva tipa. S druge strane, on je nerijetko i ekspresionistički

aranžiran, jednako formalnim ustrojem (slobodni stih i nepravilna strofičnost), kao što je u funkciji prezentiranja disocijacije lirskoga subjekta. Tomu služi suprotstavljanje gradskoga, otuđujućega prostora, urbanoga pejzaža i »nakrivljenih« ploha, te u ekspresionizmu česte utopijske projekcije i antropomorfizacije imaginarnoga pejzaža, opskrbljenoga motivima civilizacijskoga nomadizma, koji signira melankoličnu i nostalgичnu gestu, ali i strepnju. I u ovoj je zbirci prisutan utjecaj hrv. književne tradicije (V. Vidrić, D. Domjanić); dapače, autor se približava i Krleži, s kojim će se tematski »izjednačiti« u *Ratnoj lirici* (1936), kao i nekim krležijanskim motivima (*Nepoznati, Nevidljivi*), te nekim topoima koji se »pune« apstrakcijama, univerzalijama i patosom. Iz ekspresionizma je naslijeđen i antipragmatizam, pa je tako M. Feldman, kao i A. B. Šimić, svjestan izdvojenosti i nesocijalnosti pjesnika, njegove subjektivističke pozicije i nezadovoljstva svijetom, nerijetko sa sa-moironijskim elementom.

LIT: *I. Nevistić*, M. Feldman: Arhipelag snova, Vijenac, 1927, 17; *V. Kovačić*, Lirika M. Feldmana, Hrvatska revija, 1937, 4–5; *C. Milanja*, Pjesništvo hrvatskog ekspresionizma, Zagreb 2000. C. Milanja

ARHIVI, KNJIŽEVNI. Arhiv (od grč. *ἀρχεῖον*: upravna zgrada; lat. *archivum*: pismohrana), prvotno prostor gdje se čuvaju dokumenti ili zapisi neke ustanove; u XVII. st. označuje pismohranu »starij« spisa, a od XIX. st. zgradu i ustanovu koja preuzima, čuva, obrađuje i daje na uporabu zapise nastale djelovanjem javnih ustanova, obitelji i pojedinaca, bez obzira na vrijeme kada su nastali i podlogu (nosač) na kojoj su zapisani. Pojam arhiv ponekad se upotrebljava i za cjelokupno arhivsko gradivo nastalo djelovanjem neke ustanove, pojedinca ili obitelji. U elektroničkom okruženju arhivi preuzimaju brigu za dokumente/zapise od trenutka njihova stvaranja, vode politiku prinove arhivskoga gradiva bez obzira na podlogu (papir, mikrofilm, digitalni zapis), njihove zaštite, obrade i korištenja.

Arhivi mogu biti javni ili državni, privatni i specijalizirani. Javni ili državni arhivi čuvaju pisano gradivo nastalo djelatnošću javnih ustanova ili ustanova ovlaštenih da nastupaju u ime države (npr. bilježnici). Redovito postoji središnji državni arhiv i područni javni ili državni arhivi, sukladno politici pojedine zemlje o centraliziranom ili decentraliziranom obliku upravljanja arhivima. Privatni arhivi su u vlasništvu svojih utemeljitelja (crkv. arhivi, arhivi polit. stranaka, arhivi pojedinih obitelji). Specijalizirani arhivi prikupljaju i obrađuju gradivo za pojedina područja djelatnosti (sveučilišni, parlamentarni, gospodarski, književni odnosno literarni arhivi i dr.).

U arhivima se čuva ukupnost sačuvanih zapisa nastalih djelatnošću neke ustanove, obitelji ili pojedinca (tzv. arhivski fondovi). Ponekad se kod osobnih arhivskih fondova govori i o rukopisnim ostavštinama. Za proučavanje književnosti te poglavito života i rada pojedinih književnika značajni su i javni i privatni i specijalizirani arhivi (posljednjima pripadaju i knjiž. arhivi).

Javni arhivi čuvaju arhivsko gradivo nastalo radom javnih ustanova nadležnih za pojedina područja djelatnosti. Značajni su za proučavanje života, rada i društ. djelatnosti i književnika, jer sadržavaju podatke važne za proučavanje pov. konteksta u kojima su nastala pojedina djela i prilikama u kojima su književnici živjeli i djelovali. Najopćenitiji arhivski fondovi, važni za proučavanje života književnika, su matice rođenih, vjenčanih i umrlih, potom školski i sveuč. arhivski fondovi. Za srednjovj. pisce nezaobilazni su izvori notarske knjige, koje sadržavaju obavijesti ne samo o poslovnom životu, nego često i o nazivima knjiž. djela, njihovu tiskanju i distribuciji. Ponekad su i sudski arhivi iznimno važan izvor za proučavanje života i djela pojedinih književnika (sudski proces protiv T. Ujevića koji su vodile vojne austr. vlasti pokazuje njegov odnos prema nacionalnom pitanju i stajalište prema Austro-Ugarskoj Monarhiji). Za razdoblje nakon 1945. arhivi Službe državne

sigurnosti i Ministarstva unutarnjih poslova sadržavaju podatke za proučavanje života i djelovanja pojedinaca koje je službena politika imala pod budnim nadzorom, ali i odnosa polit. sustava prema pojedinim književnicima i njihovu radu. U njima se razotkrivaju i ljudske sudbine, inače nedostupne u drugim izvorima. Sudski arhivski fondovi ponekad kao priloge imaju i dopisivanja književnika te podatke o cenzuri knjiga.

Zbog specifičnosti razvoja arhivske službe, javni arhivi prikupljali su i gradivo koje pripada specijaliziranim i privatnim arhivima, pa i ono koje bi pripadalo knjiž. arhivima, npr. osobne arhivske fondove pojedinih književnika. (Sažet prikaz svih arhivskih fondova s podjelom na veće upravne i funkcionalne cjeline te popis obiteljskih i osobnih arhivskih fondova u državnim arhivima Republike Hrvatske objavljeni su u knjizi *Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske*, I–II, 2006–07.)

U Hrvatskoj su od javnih arhiva najznačajniji Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, Državni arhiv u Dubrovniku i Državni arhiv u Zadru. Podaci o književnicima i njihovu djelovanju mogu se naći i u državnim arhivima u Bjelovaru, Gospiću, Karlovcu, Osijeku, Pazinu, Rijeci, Sisku, Slavnskome Brodu, Splitu, Šibeniku, Štrigovi, Varaždinu, Vukovaru i Zagrebu. Osim javnih arhiva, u knjizi je objavljen i popis arhivskoga gradiva drugih ustanova (HAZU, NSK u Zagrebu, znanstvene knjižnice u Dubrovniku, Puli, Rijeci, Splitu i Zadru, muzeji i vjerske zajednice).

U Hrvatskoj nema u pravome smislu književnog arhiva, osim pokušaja da se na jednome mjestu prikupe zapisi hrv. književnika (Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU; Odsjek za povijest hrvatske književnosti i Odsjek za povijest hrvatskoga kazališta u Zagrebu; Kajkaviana, dvorac Stubički Golubovec).

Književni arhivi nastali su u novije vrijeme radi prikupljanja osobnih arhivskih fondova književnika, knjiž. kritičara i teoretičara, knjiž. udruga, časopisa, izdavačkih kuća i drugih institucija čija je djelatnost izrijekom povezana s književnicima. Međunarodno arhivsko vijeće sa sjedištem u Parizu osnovalo je i poseban Odbor za književne arhive, kojemu je cilj poticati proučavanje i istraživanje o upravljanju knjiž. arhivima i promicati razmjenu mišljenja i iskustva na tome području. Prvi poznati knjiž. arhiv je Goethe-und Schiller-Archiv, utemeljen 1885. u Weimaru (Njemačka). Danas u mnogim zemljama postoje knjiž. arhivi (Australija, Grčka, Kanada, Rusija, Španjolska i dr.). Uz njih postoje i muzeji književnosti te memorijalni centri književnika pojedinaca. Među posljednje mogu se ubrojiti i Arhiv obitelji Brlić u Slavnskome Brodu, Schiller-Nationalmuseum u Marbachu (Njemačka) te brojni memorijalni muzeji književnika u cijelome svijetu. U Sarajevu knjiž. arhiv djeluje kao Odjeljenje za književnost Muzeja književnosti i pozorišne umjetnosti Bosne i Hercegovine. Arhive književnika čuvaju i nacionalne i sveuč. knjižnice (Austrija, Švedska) kao poseban odjel ili dio zbirke rukopisa.

U Hrvatskoj se osobni arhivski fondovi pojedinih književnika i drugo gradivo čuvaju u najrazličitijim knjižnicama, muzejima i arhivima. To je posljedica razvitka arhivske, bibliotekarske i muzejske djelatnosti. Od sredine XIX. st. gradivo se skupljalo najčešće darovnicama i otkupom, a arhivi, biblioteke i muzeji obrađivali su ga prema načelima vlastitih struka. Najznačajniji arhivski izvori za proučavanje povijesti književnosti te života i rada pojedinih književnika čuvaju se u Hrvatskome državnom arhivu, NSK-u i Zavodu za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU.

Hrvatski državni arhiv čuva arhivski fond HNK, MH te građu vezanu za književnike M. Bartulicu, M. Budaka, A. Cesarca, M. Ćurčina, D. Domjanića, V. Gaja, B. Jurišića, I. Kršnjavoga, V. Parun, M. Šufflaya, Đ. Šurmina, A. Tresića Pavičića, Ć. Truhelku, Z. Vinca i B. Vodnika. Za proučavanje glagoljštva i glag. književnosti postoji zbirka preslika glag. rukopisa što se čuvaju u Hrvat-

skoj i u inozemstvu; dostupna je i u digitalnome zapisu. U zbirci rukopisa Hrvatskoga državnog arhiva nalazi se gradivo o književnicima te rukopisi pjesama na hrv., lat. i njem. jeziku. U Državnom arhivu u Splitu nalazi se osobni arhivski fond A. Tresića Pavičića.

NSK čuva fragmente fondova društava (Hrvatsko književno društvo, Societas culturae illyrica, Klub hrvatskih književnika u Osijeku), a HNK uredništva novina (*Hrvatska revija*, *Nova Evropa*) te rukopisne ostavštine književnika (N. Andrić, N. Andrijašević, D. Angjelinović, F. M. Appendini, H. i J. Badalić, A. Barac, J. Baraković, S.-beg Bašagić, M. Baštijan, S. Batušić, M. Begović, J. Benešić, L. Bogašinić-Budmani, M. Bogović, L. Botić, M. Božić, T. Brezovački, I. Brlić-Mažuranić, M. Bruerević, P. Bunić Luković, F. Ciraki, E. Čolaković, M. Ćurčin, M. Danko, D. Demeter, Đ. S. Deželić, D. Domjanić, I. Đurđević, I. Esih, F. Fancev, Đ. Ferić, A. Filipović Heldentalski, V. Gabarić, Lj. Gaj, F. Galović, B. Gavella, D. Gervais, K. Š. Gjalski, M. Grlović, M. Hanžeković, A. Harambašić, Đ. Hidža, F. Ilesić, L. Ilić Oriovčanin, B. Inhof, D. Ivanišević, A. Ivanošić, D. Jarnević, D. Jelčić, S. Ježić, I. F. Jukić, P. Kanavelić, M. Jurić Zagorka, R. Katalinić Jeretov, M. P. Katančić, I. A. Kaznačić, S. Kolar, J. Kopilović, J. Kosor, A. Kovačić, I. Kozarac, S. S. Kranjčević, B. A. Krčelić, I. Kristijanović, I. Krizmanić, G. Krklec, M. Krleža, I. Kršnjavi, I. Kukuljević Sakcinski, E. Kumičić, F. Kurelac, J. Kušan, E. Kvaternik, B. Livadić Wiesner, J. Malevac, F. i Z. Marković, G. Martić, T. Matić, M. Matković, A. G. Matoš, P. Mazzoleni, F. V. Mažuranić, I. M. Mažuranić, A. Mihanović, T. Mikloušić, F. Milašinović, A. Milčinović, S. Miletić, S. Mlinarić, I. T. Mrnavić, A. Nametak, V. Nazor, M. Nedić, A. Nemčić, M. i V. Nikolić, M. Ogrizović, J. Đ. Palmotić, M. Pavlek Miškina, B. Pavlović, P. Petrović Pecija, N. Polić, D. Politeo, P. Preradović, J. Prpić, M. Pucić, D. Rakovac, P. Ritter Vitezović, G. Senečić, P. Sorkoćević, A. i Š. Starčević, B. Stay (Stojković), K. Šegvić, A. i J. Šenoa, A. B. Šimić, Đ. M. Šporer, P. Stoos, Đ. Šurmin, J. E. Tomić, N. Tommaseo, M. Topalović, N. Tordinac, A. Tresić Pavičić, I. Trnski, S. Tucić, T. Ujević, V. Vlaisavljević, B. Vodnik, I. i L. Vojnović, A. Vrančić, S. Vraz, P. Vuk-Pavlović, L. Vukelić, Lj. Wiesner, I. Zahar, L. Žimbek.

U središnjem Arhivu HAZU čuvaju se osobni arhivski fondovi (M. Bogović, M. P. Katančić, I. Kukuljević Sakcinski, F. Kurelac, I. i V. Mažuranić, A. Nemčić, P. Preradović, K. Vojnović) te zbirka znanstv. rukopisa, disertacija, biografija i povijesnoknjiževnih djela.

Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, Odsjek za povijest hrvatske književnosti čuva spise DHK (1900–69) i Pen-kluba u Zagrebu (1937–39), a prikupljena je i zbirka rukopisa hrv. književnika i knjiž. kritičara (T. Alaupović, F. Alfirević, I. i N. Andrić, Đ. Arnold, Lj. Babić, A. Barac, M. Bartulica, S. Batušić, M. Begović, A. i J. Benešić, J. Berković, D. i Š. Bogdanović, B. i R. Bogišić, I. Bosnyák, G. Bradaš, A. T. Brlić, J. Brlić-Ambruš, I. Brlić-Mažuranić, B. Budisavljević, V. Bukovac, V. Car Emin, J. Carić, A. Cesarec, D. Cesarić, V. S. Cihlar, M. Cihlar Nehajev, S. Cvijanović, E. Čolaković, A. Dean, V. Deželić st., I. i M. Dežman, B. Ditetova-Stastna, D. Domjanić, U. Donadini, J. Draženović, A. Dukić, F. Fancev, Lj. i J. Gaj, S. Galogaža, F. Galović, K. Š. Gjalski, Z. Gorjan, P. Grgec, M. Grlović, V. Grubišić, F. S. Gundrum Oriovčanin, M. Hadvig, A. Harambašić, K. Häusler, M. Hirtz, F. Hofman, R. Horvat, J. Hranilović, F. Ilesić, S. Ilijić, R. Ivšić, V. Jagić, D. Jarnević, D. Jelčić, Ž. Jeličić, G. Jeny, F. Jeričević, S. Ježić, L. Jukić, I. Jun-Broda, S. Jurinić, J. Jurković, Z. Jušić-Seunik, G. Karlovčan, J. Kaštelan, R. Katalinić Jeretov, O. Keršovani, V. Kesterčanek, H. Kikić, B. i V. Klaić, S. Kolar, M. Kombol, I. Konev, V. Korajac, J. Kosor, A. Kovačić, I. G. Kovačić, K. Kovačić, I. i J. Kozarac, I. Kozarčanin, S. Kralj, J. A. Kraljić, S. S. Kranjčević, S. Krčelić, I. Kristijanović, G. Krklec, M. Krleža, O. Kučera, M. Kudmija, I. Kukuljević Sakcinski, E. Kumičić, I. Kušan, D. Kušlan, Z. Kveder, I. Laszowski-Vujić, B. Livadić, H. Lorković, B. Lovrić,

C. Lucerna, V. Lunaček, M. Marjanović, F. i Z. Marković, J. Matašević, T. Matic, M. Matijašević, M. Matković, A. G. Matoš, F. I. i V. Mažuranić, I. Meštrović, F. Miklošič, T. Mikloušić, A. Milčinović, F. Ž. Miler, S. Miletić, Z. Milković, V. Mirković, S. Mlinarić, S. Musulin, A. Nametak, V. Nazor, A. Nemčić, M. Nikolić, S. P. Novak, M. Ogrizović, I. Okrugić, S. Pavešić, J. Pavičić, L. Perković, L. R. Petelin, N. Polić, J. Polić Kamov, P. Preradović, O. Prica, D. Prohaska, J. Pupačić, S. Putt, F. Rački, S. Radić, P. Rakarić, P. Rakoš, M. Rešetar, I. Ribar, F. Rožić, A. Sasso, S. Sever, N. Simić, Đ. Sudeta, M. Šegulja-Hambammer, A. i M. Šenoa, V. Šiffer, A. B. Šimić, D. Šimunović, E. Šinko, V. Škurla-Iljić, A. Šopov, M. Šrepel, B. Šulek, D. Tadijanović, G. Tarzy-Papp, N. Tommaseo, J. Torbar, J. Torbarina, A. Tresić Pavičić, I. Trnski, A. Truhelka, F. i J. Turić, T. Ujević, A. Veber Tkalcjević, I. Velikanović, I. Vicković, V. Vidrić, N. Vinski, V. Vitezica, V. Vlajsavljević, B. Vodnik, I. i L. Vojnović, S. Vraz, L. Vukelić, N. Vušković, Lj. Wiesner.

Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, Odsjek za povijest hrvatskoga kazališta čuva dokumentaciju povijesti hrv. kazališta. Najznačajnije gradivo nastalo je radom HNK, s bogatom korespondencijom te izvornim i prevedenim dramskim djelima i libretima za razdoblje 1867–1968. Cjelovito je sačuvano i gradivo Zagrebačkoga kazališta mladih, od osnutka 1948, a čuvaju se i ostavštine glumaca, scenografa, kaz. redatelja, kaz. kritičara i skladatelja. Među njima su umjetnička obitelj Freudreich, zatim fragmenti osobnih arhivskih fondova (S. Albin, A. Alliger, Z. Bajsić, K. Baranović, S. Batušić, B. i M. Begović, A. Binički, P. Budak, D. Demeter, D. Dužšin, R. Filipović, I. Fišer, D. Foretić, M. Fotez, A. Freudreich, B. Gavella, E. Grüner, A. Grünhud, F. Hadžić, D. Ivanišević, F. Jurcec, I. Juriša, A. Karagić, M. Kohn, F. Konjodžić, I. Kozarac, I. Kralj, B. Kraljeva, D. Krog Radoš, B. Kukulja, J. Kulundžić, Z. Kunc, I. i J. Kušan, E. Kutijaro, Z. Lanović, V. Leib, F. Lhotka, B. Livadić, T. Lovrenčević, D. Mačuka, F. Majetić, H. Mandić-Pachl, Lj. Maraković, R. Marinović, M. Marković, J. Martinčević, I. Marton, M. Matković, B. Mayerhold, M. Medisvež, K. Mesarić, S. i Z. Mihalić, A., T. i V. Milčinović, S. Miletić, A. i A. Mitrović, A. Nametak, H. Nučić, M. Nučić-Vojković, M. Ogrizović, R. Opolsko, G. Paro, M. Perković, V. Podgorska, J. Polić, Č. Prica, Đ. Puhovski, V. Rabadan, I. Raić, Z. Rogoz, D. Rubin, M. Sachs, K. Stanković, T. Strozzi, A., B., M. i J. Šenoa, M. Šepec, R. Šimaček, M. Škiljan, B. Špoljar, H. Tomašić, V. Turčinović, P. Vojković, I. Vojnović, Ž. Zagota). Za povijest teatrologije iznimno su vrijedne zbirke hemeroteke, audioteke, videoteke, fotografija, plakata, kaz. cedulja i programskih knjižica. Zbirka rukopisa i prijepisa dramskih djela HNK (1840–1982) ima 3751 primjerak. Zavod čuva i zbirke izvedenih dramskih djela, cedulja, programa, fotografija i hemeroteke Satiričkoga kazališta Kerempuh, Zagrebačkoga kazališta mladih, Gradskoga dramskoga kazališta Gavella, Teatra &TD, Lutkarskoga kazališta, PIF-a – Međunarodnoga festivala u Zagrebu, Dubrovačkih ljetnih igara (1950–99), Kazališta Marina Držića u Dubrovniku, Kazališta u Karlovcu, HNK »Ivana pl. Zajca« u Rijeci, kazališta u Šibeniku, Varaždinu, Zadru, Kazališta lutaka u Zadru.

Vrijedna je zbirka zagrebačkih kazališta, družina i grupa, kabareta i festivala za razdoblje 1920–90: Zagrebački kabareti prve pol. XX. st., Teatar marioneta, Matica hrvatskih kazališnih dobrovoljaca, Pučki teatar, Dječje carstvo, Družina mladih, Studentsko kazalište »Ivan Goran Kovačić«, Kerempuhovo vedro kazalište, SEK – Studentsko eksperimentalno kazalište, IFSK – Internacionalni festival studentskih kazališta, Pozornica studentskog centra, Matoševe večeri, Scena revolucije, Kazalište Trešnja, Teatar klasike, Teatar u gostima, Dani mladog teatra, Teatar SOS, Kugla glumište, Glumačka družina Histron, Off Theatre Bagatella, SKUC – Studentski kulturni centar, RANS – Radničko i narodno sveučilište, Teatar »Žar ptica«, Lutkarsko erotski cabaret Manipuli, Video teatar, Akademsko kazalište, Eurokaz, Festival novoga kazališta.

Zavod je prikupio i Zbirku za povijest kazališta i festivala izvan Zagreba za razdoblje 1921–2000: Gradsko kazalište lutaka Split, Gradsko kazalište mladih Split, HNK u Osijeku, Dječje kazalište Osijek, Festival djeteta Šibenik, Gradsko kazalište lutaka Rijeka, Udruženje kazališnih dobrovoljaca Sušak, Hrvatsko kazalište u Subotici, Dokumentacija za kazališta u Bjelovaru, Vinkovcima, Slavonskoj Požegi, Slavonskome Brodu, Sisku, Virovitici i Puli, Susreti profesionalnih kazališta Hrvatske u Slavonskome Brodu, Studentski teatar Lero.

Za stariju književnost vrijedne su zbirke starih knjiž. rukopisa što se čuvaju u Znanstvenoj knjižnici u Zadru, Samostanu Male braće u Dubrovniku, Dominikanskom samostanu u Dubrovniku, NSK-u u Zagrebu, Arhivu HAZU i Samostanu sv. Frane u Šibeniku. Stariji hrv. književni rukopisi nalaze se i u knjižnicama diljem Europe (Handschriftenabteilung der österreichischen Nationalbibliothek u Beču, Bodlean Library u Oxfordu, La Bibliothèque Nationale u Parizu, Javna biblioteka u Sankt Peterburgu, Bibliotheca Vaticana u Rimu). Popisani su glag. rukopisi i tiskana djela hrv. književnika na lat. jeziku. S područja filologije, povijesti književnosti, propovjedništva i književnosti u domaćim i stranim knjižnicama Š. Jurić je zabilježio 1731. bibliografsku jedinicu u knjiži *Croatiae scriptores latini recentiores aetatis. Opera scriptorum latinorum natione Croatarum usque ad annum MDCCCXLVIII typis edita. Bibliographiae fundamenta* (1971).

U Sarajevu je 1961. osnovan Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti Bosne i Hercegovine radi istraživanja, prikupljanja, obrađivanja i prezentiranja knjiž. baštine naroda i narodnosti iz BiH. Do danas je prikupljeno oko 60 većih ili manjih arhivskih fondova književnika, od kojih su najznačajniji i najveći I. Andrića, B. Čopića, M. Dizdara, B. Jevtića, H. Kikića, P. Kočića, S. S. Kranjčevića, S. Kulenovića, M. Markovića, A. Muradbegovića, I. Samokovlje, M. Selimovića, presnimke ostavštine A. B. Šimića, potom arhivski fond časopisa *Brazda* te dokumentacija o knjiž. manifestacijama i Udruženju književnika BiH.

Osobni arhiv ili rukopisna ostavština književnika sastoji se od: biografskih zapisa i osobnih dokumenata; koncepata, nacрта, skica, ponekad i čistopisa ili tiskarskih špalti knjiž. djela ili gradiva koje je autoru služilo za pisanje; dopisivanja i fotografija, audio ili videozapisa. Skice, bilješke, nacrti, ispravci – unatoč tome što je djelo i objavljeno – mogu pomoći razjašnjenju nastanka i konačnog oblikovanja djela. U rukopisnim ostavštinama osobito je značajno dopisivanje književnika; njegova obrada može biti kronološka ili prema autorima s kojima se književnik dopisivao. Popisi pisama nalaze se u osobnim arhivskim fondovima (npr. u arhivskome fondu V. Spincića su pisma D. Angjelinovića, M. Baštijana, F. Biničkog, V. Car Emina, Đ. Deželica, S. Gregorčića, A. Harambašića, J. Jakca, M. Jurić Zagorke, R. Katalinića Jeretova, E. Kumičića, V. Nazora, M. Rešetara, K. Vojnovića). Za razliku od rukopisa, dopisivanje se najčešće ne objavljuje u cjelini, nalazi se u arhivskim fondovima (bilo uredništava knjiž. časopisa, izdavačkih kuća ili pojedina s kojima se književnik dopisivao) te je element povezivanja pojedinih arhiva i stvaranja virtualnih cjelina. Pisma književnika najčešće nisu uključena u ostavštinu, nego su raspršena u drugim fondovima ili su u privatnome posjedu. Korištenje knjiž. arhiva pa i dopisivanja podložno je zaštiti intelektualnoga vlasništva (*copyright*) i zaštiti privatnosti. Ta pitanja traže stručan pristup i zakonsku regulativu svake zemlje. U izradi bibliografije o nekome piscu potrebno je uputiti i na sačuvane arhivske izvorne zapise.

LIT: K. Stojić, Rukopisni kodeksi Samostana sv. Frane u Šibeniku, Croatia sacra, 1933, 5; M. Brlek, Rukopisi knjižnice Male braće u Dubrovniku, I, Zagreb 1952; Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju HAZU, Zagreb 1963–2004; Th. Kaeppli i H. V. Shoner, Les manuscrits médiévaux de Saint Dominique de Dubrovnik, Catalogue sommaire, 1965; M. Miljanović, Arhivska građa u Odjeljenju za književnost Muzeja književnosti i pozorišne umjetnosti Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Glasnik arhiva i

Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine, knj. 29, 1989; *Š. Jurić*, Katalog rukopisa Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu, sv. I–VI, Zagreb 1991–2000; Vodič Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, Zagreb 2001; Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske, I–II, Zagreb 2006–07; Muzej(i) (i) književnost(i), Muzeologija, 2007, 43–44.

J. Kolanović

ARIOSTO, Ludovico, tal. pjesnik i komediograf (Reggio Emilia, 8. IX. 1474 – Ferrara, 6. VII. 1533). Započeo je studij prava 1489. u Ferrari, ali ga je 1494. napustio. Nakon očeve smrti (1500) morao se brinuti za mnogočlanu obitelj pa je stupio u službu kardinala Ippollita d'Este (1504) i obnašao diplomatsko-političke dužnosti. Putovao je u Mantovu, Firencu i Rim, gdje je upoznao mnoge literate, diplomate i utjecajne ljude te stekao prijateljsku naklonost medicjevaca. God. 1517. odbio je pratiti kardinala Ippollita u Ugarsku i potom je stupio u službu grofa Alfonsa I. Između 1522. i 1525. bio je na dužnosti guvernera pokrajine Garfagnana. Nakon povlačenja iz javnoga života živio je do smrti u Ferrari.

Pjesme (Carmina, 1494–1503), napisane na latinskome, prvo su njegovo knjiž. djelo; pjesme na tal. jeziku, pretežito ljubavne, nisu uvrštene u zbirku. Napisao je pet komedija: *Komedija o škrinji (La Cassaria, 1508)*, *Zamjene osoba (I Suppositi, 1509)*, nedovršena *Studenti (I Studenti, 1518)*, *Negromant (Il Negromante, 1528)* i *La Lena (1528–29)*. Pod utjecajem Horacija napisao je *Satire (1517–25)*, sedam poslanica u tercinama.

Ariostovo životno djelo *Bijesni Orlando (Orlando furioso)* objavljeno je prvi put u Ferrari 1516. i sadržavalo je 40 pjevanja u kojima se nastavlja fabula nedovršena Boiardova spjeva *Zaljubljeni Orlando (Orlando Innamorato)*. Nezadovoljan prvim izdanjem, nastavio je rad na spjevu pa je drugo, dotjerano, izdanje objavljeno 1521. u Ferrari; konačno uređeno izdanje (1532) imalo je 46 pjevanja. Tri glavne teme spjeva su rat između Saracena i kršćana u doba Karla Velikoga, Orlandova ljubav prema istočnjačkoj princezi Angeliki, koja je udajom za saracenskoga vojnika Medora uzrokovala vitezovo gubljenje razuma, ljubav između franačke plemkinje Bradamante i saracenskoga viteza Ruggiera (iz čije je veze potekao rod d'Este), zbog koje taj slavni musul. junak prelazi na kršćanstvo. Ariosto je crpio nadahnuće iz klasičnih i srednjovj. spjevova pa se među njegove izvore ubrajaju dugi franc. romani, *Palmedes i Tristan*, zatim epske pjesme i ant. priče, od Homera do Ovidijevih *Metamorfoza*, sve do Lukijana i V. Massima, te srednjovj. kompilatori, španj. romansijeri, suvremeni novelisti i nar. pjesnici.

Ariostova lirika, satire i ponajviše *Bijesni Orlando* bili su poznati hrv. pjesnicima još od renesanse: M. Vetranoviću, H. Luciću, S. Bobaljeviću Glušcu, N. Ranjini, I. Gunduliću i N. Zrinskom. J. Palmotić je preveo dramu *Alčinin otok (L'isola di Alcina)* F. Testija, napisanu po epizodi iz *Bijesnog Orlando*, a Ariostov utjecaj prepoznaje se i u njegovoj drami *Danica* i viteškoj igri *Bisernica*; I. Đurđević je prepjevao epizodu iz XXVIII. pjevanja, nadahnuo se XXIX. pjevanjem Ariostova spjeva, a taj utjecaj osjeća se i u započetoj drami *Judita*. Na hrvatski je sveukupnoga *Bijesnog Orlando* preveo D. Angjelinović.

VAŽNIJI PRIJEVODI: *Proti onim, koji se uzpinju* (S. Buzolić), Glasnoša, 1864, 30; *Talijanska lirika* (O. Delorko, A. Nizeteo), Zagreb 1939; *Bijesni Orlando* (D. Angjelinović), Zagreb 1953; *Antologija svjetske lirike* (S. Ježić), Zagreb 1956; *Sto najvećih djela svjetske književnosti* (A. Šoljan), Zagreb 1962; *Antologija svjetske ljubavne lirike* (N. Miličević), Zagreb 1968; *Talijanska lirika od postanka do Tassa* (F. Cale), Split 1968; *Sto pjesnika svijeta* (A. Šoljan), Zagreb 1971.

LIT: M. Deanović, Ariosto i njegov »Bijesni Orlando«, Hrvatsko kolo, 1934, 15; M. Zorić, Ariosto i Južni Slaveni, Glas SANU, 1988, 13.

S. Glavaš

ARISTOTEL (Ἀριστοτέλης), grč. filozof i znanstvenik (Stagira u Trakiji, 384. pr. Kr. – Halkida, otok Eubeja, 322. pr. Kr.). Bio je najbolji učenik na Platonovoj Akademiji i potom odgovajatelj Aleksandra Velikoga. Na vježbalištu Likej u Ateni osnovao je tzv. peri-

patetičku školu (Liceum). Optužen zbog bezbožnosti, pobjegao je u Halkidu, gdje je i umro. Najobuhvatniji um antike, razvijao je i kritički propitivao Platonovu filozofiju te enciklopedijski sabrao i obradio rezultate starogrč. filozofije i znanosti, kao i svoje vlastite. Među mnogobrojnim se spisima izdvajaju korpusi rasprava pod naslovom *Organon* (logika), *Fizika* (prirodne znanosti), *Metafizika* (prva filozofija), *Nikomahova* i *Eudemova etika* uz *Politiku* (etika i politika) te *Retorika* i *Poetika* (govornništvo, tragedija, djelomično komedija te epsko pjesništvo). Zbog dalekosežnog utjecaja na teoriju književnosti, što se proteže do danas, najvažnije mu je, u tom kontekstu, djelo *O pjesničkom umijeću (Περὶ ποιητικῆς)*, koje je steklo zasluženu slavu tek u doba humanizma, kad je objavljen lat. prijevod, a potom i grčki izvornik. Rasprava je nepotpuno sačuvana (pretpostavlja se da nedostaje opsežan dio o komediji i jampskoj poeziji), a potanko raščlanjuje problematiku tragedije i epike, pretežito na primjerima Eshila, Sofokla i Euripida te Homera. Različito od Platona (koji ga je definirao negativno), određuje pojam oponašanja (μίμησις, *imitatio*) kao stvaralačku potrebu urođenu čovjeku te uvodi pojam katarze ili (pr)očišćenja (κάθαρσις), koji je do danas ostao predmetom spora.

Smatralo se da od Aristotela potječu i tri jedinstva: jedinstvo radnje, jedinstvo mjesta i jedinstvo vremena (o čemu se vodio spor između franc. klasicista, npr. Voltairea, i njem. romantičara, npr. G. E. Lessinga), ali ima tumača koji drže da se on zalaže samo za jedinstvo radnje. Aristotel uvodi u raspravu i pojam pogreške (ἀμαρτία), zbog koje tragički junak zapada u bijedu, premda nije ni zao ni opak (poput Edipa), ali ni on nije dosad na zadovoljavajući način rasvijetljen. U *Retorici* (Ῥητορικῆ, tri knjige), najutjecajnijem ant. priručniku uz Kvintilijanov, analizira tu disciplinu »kao sposobnost teorijskoga pronalaženja onoga što je uvjerljivo u svakom pojedinom slučaju« te se potanko bavi problemima jezičnog izražavanja u javnome komuniciranju.

Recepcija Aristotela u Hrvatskoj odvijala se najprije u teol. raspravama te u razdoblju renesanse, zahvaljujući prinosu hrv. mislilaca (F. Petrić, M. Frkić, F. Grisogono, P. Skalić i dr.). U XVIII. st. posebno je R. Bošković svoju filozofiju temeljio na aristotelizmu. M. Girardi-Karšulin i Lj. Schiffler tumače aristotelizam u duhu neoplatonističke filozofije F. Petrića. Na hrv. jezik Aristotela su prevodili A. Pavić (*Poetika*, 1896), M. Kuzmić (*Poetika*, 1902), J. Lach (*O duši*, 1939), N. Majnarić (*Ustav atenski*, 1948), Z. Dukat (*O pjesničkom umijeću*, 1983), J. Talanga (*O tumačenju*, 1989). Osobit prinos u prevođenju Aristotela dao je T. Ladan: *Nikomahova etika* (1982), *Metafizika* (1985), *Fizika* (1987) i *Politika* (1988). Zauzimanju za hrv. filozofijsko nazivlje pridonijeli su prijevodi M. Sironića (*O duši*, 1987), D. Novakovića (*Nagovor na filozofiju*, 1987), M. Višića (*Retorika*, 1989) i F. Grgića (*Kategorije*, 1992. i *O nužnosti i slučaju*, 1997).

LIT: F. Zenko, Aristotelizam od Petrića do Boškovića, Zagreb 1983; N. Mišević, Aristotel o čuvstvima, Izvješće Prve sušačke hrvatske gimnazije u Rijeci, Rijeka 1997–98; M. Girardi-Karšulin, Aristotel i Petrić o pojmu kaosa i slučaja, Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, 1999, 1–2; F. Bottin, Frane Petrić i šest Aristotelovih pogrešaka u definiciji vremena, ibid., 2000, 1–2; M. Bekker, O recepciji Aristotelove Poetike, Umjetnost riječi, 2002, 1–2.

D. Vranjić-Golub i R.

ARKADIJA (grč. Ἀρκαδία), izvorno naziv siromašne pokrajine na Peloponezu, bogate šumama i jezerima, čiji su se stanovnici bavili stočarstvom i lovom, a štovali su Artemidu i kozolikoga Pana. Arkadija je alegorijski i simbolični prostor brojnih knjiž. djela. U antici je dobila značenje idealnoga krajolika bogata prirodnim ljepotama, gdje vladaju vječno proljeće, sreća i ljubav, prostora udaljenog od gradske vreve i svih nedaća koje donosi urbani život, ponajprije političkih. Simbolički prostor počela je Arkadija označavati već u pjesništvu Sicilijanca Teokrita (III. st. pr. Kr.) i njegovih helenističkih nastavljača, ali Vergilijeve (I. st. pr. Kr.)